

Ljubzen v pisemih

Slovensko mladinsko gledališče
 Vilharjeva 11, 1000 Ljubljana
 Tel.: 01 3004 900
 Faks: 01 3004 901
 E-naslov: info@mladinsko-gl.si
 www.mladinsko-com

Gledališki list

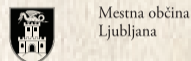
Slovenskega mladinskega gledališča
 Sezona 2012/2013
 Številka 9, junij 2013
 Za izdajatelja: Uršula Cetinski, direktorica
 in umetniški vodja SMG
 Uredništvo: Uršula Cetinski, Mateja
 Dermelj, Tina Malič in Tomaž Toporišič
 Redaktorica: Tina Malič
 Lektorica: Mateja Dermelj
 Oblikovanje: Luka Cimolini
 Naklada: 1000
 Tisk: Collegium Graphicum, d. o. o.,
 Ljubljana

Delovanje Slovenskega mladinskega
 gledališča sofinancira
 Ministrstvo za kulturo RS.

Ustanoviteljica

Slovenskega mladinskega gledališča je
 Mestna občina Ljubljana.

ISSN 2232-2019

P r e m i e r e : 2 0 . , 2 1 . i n 2 2 . j u n i j 2 0 1 3

Sezono 2012/2013, posvečeno intimnosti, končujemo z ugledatiščanjem še zlasti intimnega »literarnega žanra«, pisem. Pisem, ki so jih svojim najbližjim z ljubeznijo pisali velikani svetovne in slovenske umetnosti James Joyce, Vincent van Gogh in Slavko Grum ...

P i s m a N o r i
 Iz korespondence Jamesa Joycea
 Prevedla: Tina Mahkota

Zasnova in izvedba: **Damjana Černe**
 Vizualna podoba: Ljubica Čehovin - Suna
 Koordinatate gibanja: Marko Mlačnik

Pri nastajanju predstave so sodelovali tudi:
 Mateja Dermelj, Lea Čehovin, Eva Kraševc,
 Silvo Zupančič, Dušan Ojdančič, David
 Cvelbar, Barbara Pavlin, Gašper Tesner

Zasnova in izvedba:
 Ivan Peternehl in Robert Prebil

Pri nastajanju predstave so sodelovali
 tudi: Mateja Dermelj, Tina Malič, Matjaz
 Brišar, Marjan Sajovic, Sanja Spahič,
 Janez Pavlovič

Pri nastajanju predstave so sodelovali
 Posebej se zahvaljujemo Ajdi Kalan.
 Izvedba: Ivan Rupnik in Lucija Grm k. g.
 Zasnova: Ivan Rupnik

Po korespondenci Slavka Gruma in
 sprememnem besedilu Lada Kralja

P i s m a T h è u
 Iz korespondence Vincenta van Gogha
 Prevedel: Brane Kovič

Pri nastajanju predstave so sodelovali
 tudi: Mateja Dermelj, Tina Malič, Matjaz
 Brišar, Marjan Sajovic, Sanja Spahič,
 Janez Pavlovič

Pri nastajanju predstave so sodelovali
 tudi: Mateja Dermelj, Matjaz Brišar,
 Marjan Sajovic, Dušan Ojdančič, Sanja
 Spahič, Urša Červ

Tehnična ekipa SMG
 Lučna mojstra: Matjaz Brišar, David Cvelbar / Tonski mojster: Silvo Zupančič / Asistent tonskega mojstra: Marjan Sajovic / Video tehnik: Dušan Ojdančič / Garderobniki: Slavka Janošević, Andreja Kovač / Rekviziterja: Dare Kragelj, Gašper Tesner / Odrski mojster: Boris Prevec / Odrski delavci: Samo Gerečnik, Valerij Jeraj, Mitja Strašek, Vlado Tot / Ključavničar: Sandi Mikulž / Mizar: Boštjan Kijakič Kim / Ekonom: Ivan Sikora / Čistilki: Ljubica Letič, Nevzeta Šabič

P i s m a N o r i

Jrena Štaudohar je v *Sobotni prilogi Dela* zapisala: »Vsako ponovno objavo Joyceovih pisem Nori spremljajo debate in razmisleki o tem, ali so to res javna ali skrajno intimna pisma. Ali je prav, da so javno objavljena? So svetovno znana predvsem zaradi izrazite čutnosti? Joyceov vnuk Stephen Joyce se je dolga leta trudil, da pisma ne bi prišla v javnost; želel si je, kot je dejal, 'da imajo svoj mir'. V pisem James piše Nori, naj jih ne pokaže nikomur, in to je za Stephena jasen znak, da si ni želel, da bi kdaj prišla v javnost. Tudi Samuel Beckett je večkrat javno nasprotoval objavi te korespondence. Nasprotniki tega mišljenja trdijo, da je ravno Joyce literaturo osvobodil purizma in mnogih tabujev, da je v svojih delih pisal o resničnih ljudeh in najintimnejših podrobnostih iz njihovih življenj. Predsednik centra Jamesa Joycea v Dublinu je izjavil, da *Ulikse*s ni pornografski ali obscen, pisma pa so. Ampak ali lahko intimnim erotičnim pismom res pravimo pornografska? Ali postanejo pornografska šele po tem, ko jih začne brati javnost? [...]

Zažgati ali jih dati v javnost je večno vprašanje literarne zgodovine. Franz Kafka je na smrtni postelji, kot je to dobro znano, prosil najboljšega prijatelja Maxa Broda, naj zažge vsa njegova dela, kar se seveda ni zgodilo. So pa zato podobno prošnjo vzeli zares potomci zapuščine angleškega pesnika Philipa Larkina in zažgali vse njegove dnevnik. Ali pa prijatelji Lorda Byrona, ki so po njegovi smrti zažgali njegove domnevno zelo škandalozne dnevnik. Tudi Nora je, pravijo, še preden so bila pisma objavljena, uničila nekaj Joyceovih pisem. Pisma je na koncu hranil brat Stanislaus, ki jih je začel zbirati že zelo zgodaj, saj je verjel, da Joyce ni navaden smrtnik. In ker je realnost bolj fantastična kot domišljija, je Stanislaus umrl prav na Bloomov dan, 16. junija 1955. Nora je umrla tri leta prej. Ker na pokopališču ni bilo prostora, so jo pokopali v svoj grob; šele v 60. letih so jo odkopali in položili poleg njenega moža.«

Damjano Černe privlači prav ta mejnost ali liminalnost Joyceovih *Pisem Nori*. Dejstvo je, da ne bomo nikoli nedvoumno odgovorili na vprašanje, ali je javnost do njih upravičena ali ne. Zato se je odločila, da jih bo uprizorila. Ob tem se sprašuje in si v »samodialogu« odgovarja: »Kdo piše pisma? Osamljeni ljudje? [...] Ali se v pismu pogovarjaš s seboj? Razlagaš o sebi, o svojem doživetju ... Pišeš njej, dejansko pa imaš dialog s samim seboj ... Seveda, njena pisma so izgubljena. Kako je ona prebirala ta pisma, kaj je čutila, kdo je bila ona? Muza njegovega življenja ... Nora: 'Ne morem prenesti, da prikazuješ izkrivljen svet in kradeš moje življenje.' Zakaj ljudi zanima intimnost drugega? Je na delu Zloba ali Uboštvo? Enakost? Bratstvo? Intima je neuprizorljiva. Intima je stvar občutka, se zgodi, zabeleži, ko se dogaja, je iskrena, nikoli pornografska, lahko je nora (za Joycea Nora), divja, sublimna ... Je resničnost bolj fantastična kot domišljija?«

P i s m a T h é u

Vincent van Gogh (1853–1890) je danes umeščen visoko v slikarskem panteonu. A vsaj toliko navdušenja, kot ga budijo njegove slike, zbuja radovednosti njegovo življenje. Tudi to, vsaj po nekaj iztočnicah, pozna vsak. Seveda najpogosteje prek umetniških in popkulturnih reinterpretacij njegovih turbulentnih vzponov in (pogosteje) padcev.

V slovenščino je preveden biografski roman *Sla po življenju* Irvinga Stona; po njem sta leta 1956 film posnela Vincente Minnelli in George Cukor. S filmom *Sanje* se mu je poklonil japonski filmski mojster Akira Kurosawa; na njegovo razmerje z bratom se je ozrl Robert Altman v filmu *Vincent in Theo*. Znana je balada Dona MacLeana *Starry Starry Night*, o njegovem boju z duševno boleznijo prepeva Joni Mitchell v *Turbulent Indigo*, pesem mu je posvetil Bob Dylan. Slikarjev lik je seveda našel pot tudi v gledališče, kot mentor Vince v računalniškem programu Art Academy pa celo v virtualni svet.

Pridigarjev sin, ki je sprva krenil po očetovi poti, a se je premočno poistovetil z revnimi v rudarski skupnosti, kamor so ga poslali, da bi bil za Cerkev sprejemljiv; zaljubljenec strtega srca, ki se je nato zapletel v razmerje z nosečo prostitutko, dokler ni pod hudim pritiskom družine zveze razdrl; neprepoznani genij, ki je vse življenje živel od bratove podpore; severnjak, ki ga je preobrazil stik z južnjaškim soncem ... že naštet je dovolj za romantično avreolo, ki obdaja Vincenta van Gogha, da včasih le stežka razberemo, kaj drži, kaj pa je več kot stoletna naplavina govoric. Mit je na primer trditev, da je v življenju prodal eno samo sliko. Bili sta vsaj dve. In več risb.

V zadnjem času se pojavljajo tudi alternativne teorije o epizodi z odrezano ušesno mečico (v strastnem sporu naj bi mu jo – po nesreči? – z mečem odsekal Gaugin) in njegovem samomoru (slikar naj bi bil v resnici žrtev dveh objestnih najstnikov, ki sta v roke dobila pištolo). Kup različnih teorij kroži o njegovi duševni bolezni; med morebitnimi diagnozami omenjajo bipolarno motnjo, shizofrenijo, sifilis, epilepsijo, porfirijo, zastupitev z barvami, celo sončarico. Tudi te ostajajo nepreverljive in le še prispevajo k legendi o njem.

Kar pa o življenju Vincenta van Gogha vemo zagotovo, izvira večidel iz njegovih pisem domačim, prijateljem, slikarskim kolegom. Levji delež jih »odpade« na korespondenco med Vincentom in njegovim mlajšim bratom Théom, trgovcem z umetninami, njegovim zaupnikom, podpornikom in najtesnejšim prijateljem. So dragoceno pričevanje o umetnikovem subtilnem zaznavanju sveta okoli sebe, o njegovem razvoju, notranjem življenju in boju z demoni bolezni, ki jim je nadvse želel pobegniti, saj so ga ovirali pri slikanju, v katerem je našel lepoto, mir in moč. In hkrati tudi dokaz o predani bratovski ljubezni, povezanosti in skrbi, ki jih niti občasni spori niso mogli omajati.

P i s m a J o ž i

Lado Kralj v spremni besedi (s pomenljivim naslovom *Ob prebiranju pisem, ki niso namenjena nam*), napisani za izdajo pisem Slavka Gruma njegovi muzi in ljubezni Joži, zapiše misel, ki je zapeljiva tudi za gledališče: »Realna Grumova pisma njegovi ljubici Joži Debelak včasih vsebujejo pasaže, ki so povsem fiksijske: Druga plast, poročila o ljubezenskih čustvih, o mukah ljubosumja, o erotični obsedenosti, iz katere ni videti izhoda, nedelikatni poskusi, kako z izpovedovanjem lastne nezvestobe tudi v Joži vzbuditi ljubosumje – vse to se sicer še vedno nanaša na realije, na resnično trpljenje in blodnje, vendar je opis stanja prav gotovo fikcionalen v še večji meri, saj je opazovanje povsem subjektivno.«

Ivanu Rupniku nedvomno tudi ta resnična izmišljija pisem predstavlja dodaten čar za njihovo ugledališčenje. Tako kot ga (skupaj z gledalci) privlači dejstvo, da so pisma Joži Debelak z vso boleestno in sublimno erotiko vzporedna *Dogodku v mestu Gogi*. Grum piše: »Vaše telo je bel cvet. Mrzel cvet je. Vaše naročje je zaklenjeno. Krsta je vaše naročje, marmornato krsto bi rad objel.«

Metaforično in skrajno čustveno izpostavljeno. Drugič spet v mislih secira: »Tudi še neka druga mi je izpovedala ljubezen. Pobožal sem jo, ji ustvaril iluzije. Seveda sem se takoj spomnil, da mi rečete vlačuga radi tega. Da res, povsem navadna kurba sem, vsaka me vzame, katera hoče, kadar dopustite vi.« Predvsem pa so ta pisma neločljivo povezana z njegovo dramatikom kot drugo realnostjo: »Mesec in devet dni vam nisem pisal, ker mesec in devet dni pišem dramo. In vse so sama pisma. Sama pisma vam. Ko vam bom dramo pravil, boste videli, kako vas imam rad.«

Žal pisma Jože Debelak Slavku Grumu niso ohranjena, tako kot niso ohranjena Norina Jamesu Joyceu. Obe sta bili muzi, usodni za umetnika, in v obeh primerih je njihova objava razkrila nove razsežnosti pisateljev in dobe, ki sta jo živela. Ter večnost ljubezni, ljubosumja ...